

NEPRIPUŠTANJE PRIČESTI RAZVEDENIH I PONOVRNO
CIVILNO VJENČANIH OSOBA
Preispitivanje stajališta i odredaba Crkve

Velimir Blažević, Banja Luka

Franjevački samostan Petrićevac
Banja Luka
e-mail: rim.ilev.b@blic.net

UDK: 265.52/.53
347.625.2-051:265.32
Stručni rad
Primljeno 6/2014.

Sažetak

Raspadi bračnih zajednica i razvodi brakova te sklapanje novih civilnim vjenčanjima u suvremenom su svijetu sve češći. To među teolozima, kanonistima i pastoralnim djelatnicima aktualizira problem mogućnosti pripuštanja civilno razvedenih i ponovno vjenčanih osoba sakramentima pokore ili ispovijedi i svete pričesti. U novije vrijeme tim su se pitanjem bavile i dvije biskupske sinode (gg. 1980. i 2005.), Kongregacija za nauk vjere, u dva navrata (gg. 1973. i 1994.), te pape Ivan Pavao II. i Benedikt XVI. u svoje dvije postsinodalne apostolske pobudnice (gg. 1981. i 2007.). Iako u doktrinarnom pogledu nije došlo do odstupanja od tradicionalnog učenja Crkve da se razvedene i ponovno vjenčane osobe ne može pripuštati na euharistijsku pričest, došlo je ipak do drugačijeg, blagonaklonijeg gledanja na razvedene i ponovno vjenčane osobe i na njihov položaj unutar Crkve.

O mogućnosti pripuštanja na sakramente pokore i svete pričesti osoba razvedenih i ponovno vjenčanih raspravljat će se i na idućoj Izvanrednoj biskupskoj sinodi u listopadu 2014. godine. U cilju pripreme za tu raspravu, na tajnom konzistoriju kardinala u veljači 2014. kardinal Walter Kasper održao je predavanje u kojem je ukazao na različite situacije razvedenih i ponovno vjenčanih te se zauzeo za preispitivanje dosadašnjeg stajališta Crkve i za fleksibilniji pristup tom problemu.

U ovom je članku u prvom djelu ukratko prikazana (do) sadašnja crkvena disciplina s obzirom na uskraćivanje odrješenja u sakramentu pokore i na nepripuštanje svetoj pričesti razvedenih i ponovno vjenčanih osoba, a u drugom je dijelu izneseno gledanje kardinala Kaspera na taj problem i na mogućnost njegova povoljnijeg rješavanja.

Ključne riječi: Crkva, nerazrješivost ženidbe, razvedeni i ponovno vjenčani, sveta pričest, Biskupska sinoda, W. Kasper.

UVOD

Izvanredna skupština Biskupske sinode (III.) koja će se održati od 5. do 19. listopada 2014. u Rimu, bavit će se temom "Pastoralni izazovi o obitelji u kontekstu evangelizacije". Uz druga pitanja vezana za obitelj i brak na njoj će se razmatrati i raspravljati o rastavljenim ili razvedenim i ponovno civilno vjenčanim katolicima i o njihovu ne/pripuštanja na sakramente pokore i svete pričesti. To je i predmet ovoga izlaganja, s osobitim osvrtom na istup kardinala Waltera Kaspera na izvanrednom tajnom konzistoriju kardinala 20. veljače 2014., a koji je trebao poslužiti kao pripremni skup za predstojeću Biskupsku sinodu. Istup kardinala Kaspera naišao je na širok odjek u javnosti, s time da su ga mnogi prihvatili s odobravanjem, ali je već na konzistoriju više kardinala izrazilo svoje neslaganje s nekim njegovim postavkama, a negativnih reakcija teologa i pravnika-kanonista bilo je kasnije i s drugih strana. O pripuštanju civilno razvedenih i ponovno civilno vjenčanih osoba na pričest dosta se raspravlja od Drugoga vatikanskog sabora pa do najnovijeg vremena. Tom je pitanju posvećeno i nekoliko dokumenata najviše crkvene vlasti, tako pape Ivana Pavla II. i Benedikta XVI., zatim Kongregacije za nauk vjere, i to će, kako rekoh, biti jedna od tema iduće Biskupske sinode.

Ovo izlaganje na tu temu podijeljeno je u dva dijela.

I. USKRAĆIVANJE ODRJEŠENJA U SAKRAMENTU POKORE I NEPRIPUŠTANJE SVETOJ PRIČESTI OSOBA KOJE NISU VALJANO RASPOLOŽENE ZA PRIMANJE TIH SAKRAMENATA, POSEBICE RAZVEDENIH I PONOVRNO CIVILNO VJENČANIH

Najprije općenito o učenju Crkve i o crkvenoj disciplini glede pristupanja sakramentima. Onaj tko želi pristupiti na pričest, treba biti u stanju milosti. A tko je u teškom grijehu, ako je valjano raspoložen, a to znači da ispovjedi teške grijeha, da se kaje za svoje počinjene grijeha, odluči više ne grijehiti i da će izbjegavati bližu grešnu prigodu, posvećujuću milost zadobiva odrješenjem u sakramentu pokore. Osobe koje svjesno ne ispovjede sve teške grijeha, koje se za svoje teške grijeha na kaju i koje ne donesu, makar implicitno, odluku da neće činiti teških grijeha i da će od sebe odstraniti ili da će izbjegavati bližu grešnu prigodu, nisu valjano raspoložene za primanje odrješenja, i treba im ga uskratiti u sakramentu pokore, a, dosljedno tome, ne mogu biti pripuštene ni svetoj pričesti.

U svezi s podjeljivanjem sakramenata vjernicima, a u skladu s dotadašnjim teološko-moralnim učenjem i crkvenom praksom, *Zakonik kanonskog prava* iz g. 1917. određivao je sljedeće:

- "Laici imaju pravo primati od klera, prema odredbama crkvene stege, duhovna dobra, a napose pomoć nužnu za spasenje" (kan. 682);

- "Svaki krštenik, komu pravom nije zabranjeno, može se i mora pripustiti svetoj pričesti" (kan. 853);

- "Od euharistije trebaju biti odbijeni oni koji su javno nedostojni, kao što su izopćenici, udareni interdiktom i očito beščasni, dok se ne utvrdi njihovo kajanje i popravak i dok prije ne pruže zadovoljštinu za javnu sablazan" (kan. 855, § 1).

Te su se odredbe oslanjale na neke ranije dokumente i upute papa i Kongregacije za širenje vjere.¹

U revidiranom kanonskom pravu novog *Zakonika kanonskog prava* iz 1983. analogne odredbe glase:

- "Vjernici imaju pravo primati od svetih pastira pomoć iz duhovnih dobara Crkve, osobito iz Božje riječi i sakramenata" (kan. 213);

- "Posvećeni služitelji ne mogu uskratiti sakramente onima koji ih prikladno traže, koji su valjano raspoloženi i kojima se pravom ne zabranjuje primanje sakramenata" (kan. 843, § 1);

- "Svakom krštenom kome se to pravom ne zabranjuje, može se i mora dopustiti da prima svetu pričest" (kan. 912);

- "Neka se primanje svete pričesti ne dopušta izopćenima ni udarenima zabranom bogoslužja pošto im je izrečena ili proglašena kazna, a ni drugima koji tvrdokorno ustraju u očitom teškom grijehu" (kan. 915).

Upravo temeljem zadnjeg dijela kanona 855, § 1 *Zakonika* iz 1917. i kanona 915. *Zakonika* iz 1983. uskraćuje se pričest razvedenim i ponovno civilno vjenčanim katolicima u redovitim prilikama. Dakako, za neredovite prilike, kao što je teška bolest i smrtna pogibelj, vrijede druga moralna načela, o kojima ovdje nećemo govoriti.

¹ Vidi: Aleksandar VII., konst.: *Sacrosancti*, 18. siječnja 1658., § 2, br. XII, XIII; Klement IX., konst.: *In excelsa*, 13. rujna 1669., § 1, br. XII, XIII, § 3; Klement XII., ap. p.: *Compertum*, 24. kolovoza 1734, dub. X, XII; ap. p. *Concredita Nobis*, 13. svibnja 1739; Benedikt XIV., konst.: *Omnium sollicitudinem*, 12. rujna 1744., § 14, dub. X, XII, § 26, 33 ss; enc.: *Ex omnibus*, 16. listopada 1756., § 3 ss.; Kongregacija za širenje vjere, instr. (za mis. Malabar.), 9. travnja 1783.; instr. (ap. vik. Sutchuan.), 29. travnja 1784.

Uskraćivanje odrješenja u sakramentu pokore i nepripuštanje na svetu pričest osoba koje su se razvele (dakako civilno, jer u Crkvi razvod braka ne postoji) te potom sklopile novu civilnu ženidbu nije jedini slučaj kada neka osoba nije valjano raspoložena za primanje sakramenata, i kada joj ih treba uskratiti. Isto vrijedi i za one vjernike katolike za koje ispovjednik utvrdi da neprestano i učestalo, bez ikakve volje i obećanja da će se popraviti, ili da će od sebe otkloniti bližu grešnu prigodu, teško griješe, npr. vrše teške pljačke i krađe, vrše teška nasilja nad bračnim drugom ili nad djecom, koje žive u konkubinatu ili održavaju neprekidno spolne odnose s osobama s kojima nisu vezani bračnim vezom. Ovakvim se slučajevima možda ne posvećuje dovoljna pažnja u sakramentalnoj praksi, ali s načelnog stajališta u pogledu uskraćivanja ili nepripuštanja na sakramente treba ih promatrati jednako kao i slučajeve razvedenih i ponovno civilno vjenčanih.

Među običnim vjernicima, a i u stručnim krugovima teologamoralista i kanonista, kao i dušobrižnika, pozornost je u naše vrijeme usmjerena prvenstveno na uskraćivanje odrješenja u sakramentu pokore i na nepripuštanje na pričest osoba razvedenih i ponovno civilno vjenčanih. Zato u ovom članku govorim samo o tome. Osobe koje se razvedu te potom, protivno božanskom zakonu o nerazrješivosti ženidbe, stupe u novu bračnu zajednicu i provode život "more uxorio", pa tako "tvrdokorno ustraju u očitom teškom grijehu", ne ispunjavaju uvjete koji se traže za dobivanje odrješenja u sakramentu pokore ili ispovijedi, a dosljedno tome nisu valjano raspoložene ni za primanje pričesti.

Vjernik komu su poznati uvjeti za dopušteno pristupanje na sakramente pokore ili ispovijedi i pričesti, i svjestan je svoga nesređenog stanja, te da ne ispunjava tražene uvjete ili da nije u stanju posvećujuće milosti, sam mora znati da mu nije slobodno i dopušteno pristupati sakramentu pričesti ili euharistije. S druge strane, sveti službenik – svećenik, znajući za nekoga da je razveden i da se ponovno civilno vjenčao, treba mu uskratiti odrješenje u ispovijedi i odbiti od pričesti. Uostalom, kao što sam naprijed napomenuo, isto vrijedi i za one vjernike katolike koji žive bračnim životom, a nisu uopće vjenčani, ili su vjenčani samo civilno.

Pitanje ispovijedi i pripuštanja na pričest razvedenih osoba i ponovno civilno vjenčanih postalo je posebno aktualno nakon Drugoga vatikanskog sabora. U različitim krajevima, naročito u SAD-u, dotadašnje crkveno teološko gledanje i moralno-pravno reguliranje tog pitanja i stanja smatralo se previše krutim i za današnje vrijeme neodgovarajućim. Isticalo se kako u stvarnosti

treba voditi računa o veoma različitim ljudskim sudbinama, i svraćala se pozornost posebno na one koji su imali utemeljenih sumnji o valjanosti svoga prethodnog braka, ali to nisu mogli dokazati u kanonskom postupku utvrđivanja i presuđivanja moguće ništavosti svoga braka ili ženidbe. U nekim sredinama predlagano je i prakticirano rješenje "pro foro interno", a to znači da su u određenim slučajevima ispovjednici davali odrješenje razvedenima i ponovno vjenčanima i pripuštali ih na pričest.

To je potaknulo Kongregaciju za nauk vjere da je 11. travnja 1973. uputila povjerljivo *Pismo biskupima Katoličke crkve* i dala neke smjernice. U tom se dokumentu podcrtavalo da se svi trebaju držati crkvene nauke o nerazrješivosti ženidbe, a glede pitanja može li se vjernike koji su u nesređenim situacijama pripustiti na sakramente, upućivalo se na važeće zakonodavstvo Crkve, ali također na "provjerenu praksu Crkve na unutarnjem području" (*probata praxis Ecclesiae in foro interno*).²

Nerazrješivost ženidbe potvrđena je kao neupitna, dok je upućivanje na "provjerenu praksu Crkve u unutarnjem području" ostavilo otvoren prostor za različita tumačenja. Sve jasnije se pokazivala potreba za izdavanje jasnih uputa o pastoralnom držanju u odnosu na razvedene i ponovno vjenčane vjernike. Biskupska se sinoda 1980. pozabavila tim problemom i usvojila više propozicija, među njima jednu o nerazrješivosti braka (prop. 13) i drugu, o razvedenim osobama i o njihovu ne/pripuštanju euharistijskoj pričesti i sakramentu pokore (prop. 14).³ Polazeći od tih propozicija, Ivan Pavao II. je u svojoj postsinodalnoj apostolskoj pobudnici *Familiaris consortio* (Obiteljska zajednica), od 22. studenoga 1981., dao niz konkretnih odredaba i naputaka.

Govoreći o pastoralnom djelovanju u nekim nesređenim bračnim situacijama, papa Ivan Pavao II. se osvrnuo na brakove *na probu*, na slobodne veze (u izvanbračnim zajednicama), na civilne ženidbe katolika, na rastavljene i razvedene osobe koje se nisu ponovno vjenčale, te na razvedene i ponovno vjenčane. S obzirom na ove posljednje kaže: "Crkva koja je ustanovljena da svim ljudima, a posebno krštenima, donese spasenje, ne može prepustiti samima sebi one koji su – već povezani sakramentalnom ženidbenom vezom – željeli sklopiti drugi brak", pa nastavlja:

² Kongregacija za nauk vjere, *Pismo: Haec Sacra Congregatio*, prot. n. 1284/66, u: *Enchiridion Vaticanum*, 4, br. 2363, str. 1508s.

³ Biskupska sinoda (1980), *Popis propozicija: Post disceptationem de muneribus familiae christianae in mundo hodierno*, u: *Enchiridion Vaticanum*, 7, br. 695-806, str. 660-740.

“Pastiri /.../ trebaju dobro razlikovati situacije, jer postoji razlika između onih koji su se iskreno trudili da spase svoj brak, a ipak su od svoga bračnog druga sasvim nepravedno napušteni, od onih koji su teškom svojom krivnjom razorili kanonski valjanu ženidbu.“ Papa napominje kako postoje i takve situacije da neki uspostavljaju novu vezu “radi odgoja svoje djece, a koji često, prema njihovoj savjesti, imaju subjektivnu sigurnost da njihova prethodna ženidba, nepopravljivo razorena, nije nikada ni bila valjana”. Papa potom traži od pastira i cijele zajednice vjernika da pružaju pomoć razvedenima koji su se ponovno oženili, nastojeći da se kod njih stvori osjećaj da nisu odijeljeni od Crkve, nego da kao krštenici mogu i moraju i dalje sudjelovati u njezinom životu. “Valja ih poticati”, kaže, “da slušaju Božju riječ, da prisustvuju misnoj žrtvi, da ustraju u molitvi, da dadu svoj doprinos djelima ljubavi i pothvatima zajednice za pravednost, da odgajaju svoju djecu u kršćanskoj vjeri, da gaje duh pokore i to pokažu svojim djelima, konačno, da svednevice mole milost Božju.”⁴

A što se tiče pripuštanja pričesti oženjenih i ponovno vjenčanih, Ivan Pavao II. jasno kaže da Crkva ponovno potvrđuje svoju stegu, zasnovanu na Svetom pismu, i ne može euharistijskom zajedništvu ili pričesti pripustiti razvedene i ponovno vjenčane, koji su sami sebe učinili za to nesposobnima, budući da je njihov životni položaj u objektivnoj suprotnosti sa zajedništvom ljubavi između Krista i Crkve, što je označeno i uprisutnjeno u euharistiji. Za nepripuštanje na pričest postoji, nastavlja Papa, još jedan pastoralni razlog: ako bi se te osobe pripustilo euharistijskoj pričesti, vjernici bi bili uvedeni u zabludu i krivo bi shvaćali nauk Crkve o nerazrješivosti ženidbe.⁵

Pitanje pripuštanja pričesti razvedenih i ponovno vjenčanih tijesno je vezano uz pomirenje u sakramentu pokore, čime bi se zapravo otvorio put sakramentu euharistije. A s tim u svezi Papa napominje: “Pomirenje u sakramentu pokore /.../ može se udijeliti jedino onima koji su se pokajali što su pogazili znak Saveza i vjernosti Kristu, te su iskreno spremni provoditi takav život koji nije u suprotnosti s nerazrješivošću ženidbe.” Praktično, to bi značilo, tumači Papa, da bi se moglo razvedene i ponovno vjenčane pripustiti sakramentu pokore ili ispovijedi, a onda i pričesti, kada se muž i žena u novom braku, radi teških razloga – npr. radi odgoja

⁴ Ivan Pavao II., ap. pobudnica *Familiaris consortio*, 22. studenoga 1981., br. 84., u: *Enchiridion Vaticanum*, 7, br. 1798; (KS, Zagreb, Dokumenti, 64, str. 114.)

⁵ Isto, u: *Enchiridion Vaticanum*, 7, br. 1799;

djece – ne mogu rastaviti, ali preuzmu obvezu da žive u potpunoj uzdržljivosti, tj. da se uzdržavaju od čina koji su pridržani samo bračnim drugovima.⁶

Što je sadržano u *Familiaris consortio* pape Ivana Pavla II. ovako rezimira *Katekizam Katoličke Crkve*: “U naše doba u mnogim zemljama brojni katolici pribjegavaju razvodu po građanskim zakonima te građanski sklapaju novu vezu. /.../ Crkva drži da ne može priznati valjanom novu vezu ako je prvi brak bio valjan. Ako su se rastavljeni građanski ponovno vjenčali, nalaze se u stanju koje se objektivno protivi Božjemu zakonu. Stoga ne mogu pristupiti euharistijskoj pričesti dokle god traju takve prilike. Iz istog razloga ne mogu preuzimati stanovite crkvene odgovornosti. Ne može im se udijeliti ni pomirenje u sakramentu pokore, osim onima koji se pokaju što su povrijedili znak Saveza i vjernosti Kristu, obvezavši se živjeti u potpunoj uzdržljivosti.”⁷

Unatoč jasnim odredbama Ivana Pavla II. u apostolskoj pobudnici *Familiaris consortio* i u *Katekizmu Katoličke Crkve*, i dalje je u nekim područjima podržavana drugačija pastoralna praksa, i pokušavalo se u određenim stručnim studijama teološki opravdati takvu praksu. Mnogi svećenici su razvedenima i ponovno vjenčanim, koji su to tražili, podjeljivali odrješenje i preporučivali ili barem tolerirali da se pričešćuju.

Da bi odgovorili pastoralnim zahtjevima, biskupi Gornje Rajne u Njemačkoj, Oskar Saier, nadbiskup Freiburga i. Br., Karl Lehman, biskup Mainza, i Walter Kasper, biskup Rottenburg-Stuttgarta, objavili su 10. srpnja 1993. godine pastoralno pismo naslovljeno: *Grundsätze für eine seelsorgliche Begleitung von Menschen aus zerbrochenen Ehen und von Wiederverheirateten Geschiedenen* (Temeljna načela za pastoralno praćenje osoba iz razorenih brakova i razvedenih i ponovno vjenčanih). Oni su dopustili mogućnost da razvedeni i ponovno civilno vjenčani vjernici u određenim slučajevima pristupe stolu Gospodnjem, ako nakon razgovora s razboritim i iskusnim svećenikom drže u svojoj savjesti da im je to dopušteno. Ta je inicijativa njemačkih biskupa pozitivno prihvaćena na mnogim stranama u Crkvi, ali se nemali broj kardinala i biskupa obratio Kongregaciji za nauk vjere i zatražio razjašnjenje u pogledu takvog postupanja.

Neki su teolozi bili još radikalniji od spomenutih biskupa, i tražili su promjenu u crkvenoj nauci i disciplini. Jedni su držali

⁶ Isto, u: *Enchiridion Vaticanum*, 7, br. 1800; (hrv., str. 114-115).

⁷ *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 1650, Zagreb, Glas Koncila, 1994., str. 425.

da se nakon nekog vremena pokore treba službeno pripustiti na sakramente vjernike razvedene i ponovno vjenčane, a drugi su bili mišljenja da pitanje treba prepustiti svećenicima koji djeluju u pastoralu, ili odluku prepustiti samim zainteresiranim vjernicima.

Zbog doktrinarnih implikacija takvih prijedloga Kongregacija za nauk vjere, na čijem je čelu bio prefekt Joseph kard. Ratzinger, uputila je 14. rujna 1994. biskupima Katoličke Crkve *Pismo o euharistijskoj pričesti vjernika koji su poslije razvoda sklopili novi brak*, u kojem se, uz ostalo, ponavljaju riječi *Katekizma*, koje sam naveo, kao i ono što je Ivan Pavao II. opširnije izložio u svojoj pobudnici *Familiaris consortio*. Napominje se da uskraćivanje sakramenata razvedenima i ponovno vjenčanima nema kazneni ili diskriminirajući karakter prema njima, nego izražava objektivnu situaciju koja sama po sebi čini nemogućim pristupanje euharistijskoj pričesti. Zatim se kaže da se za vjernike koji ustraju u takvoj bračnoj situaciji, pristupanje euharistijskoj pričesti otvara jedino sakramentalnim odrješenjem u ispovijedi, a koje se može dati samo onima koji se pokaju što su povrijedili znak Saveza i vjernosti Kristu, i koji su iskreno raspoloženi živjeti na način koji više neće biti u suprotnosti s nerazrješivošću ženidbe.⁸

I nakon navedenih intervencija najviše crkvene vlasti bilo je i dalje autora koji su smatrali, i različitom argumentacijom obrazlagali da se kan. 915. *Zakonika kanonskog prava*, koji sam citirao, o uskraćivanju pričesti “drugima koji tvrdokorno ustraju u očitom teškom grijehu”, ne odnosi ili ne primjenjuje na razvedene i ponovno vjenčane ako subjektivno smatraju da se ne nalaze u očitom teškom grijehu i ako tvrdokorno u njemu ne ustrajavaju.

To je bio povod i razlog Papinskom vijeću za tumačenje zakonskih tekstova da, u suglasnosti s Kongregacijom za nauk vjere i Kongregacijom za bogoštovlje i disciplinu sakramenata, 24. lipnja 2000. donese posebnu *Izjavu* u kojoj ukazuje na pogrešno tumačenje navedenog kanona.⁹

Pitanjem pripuštanja, odnosno nepripuštanja na euharistijsku pričest razvedenih i ponovno vjenčanih bavila se i Biskupska sinoda u listopadu 2005. u okviru teme “Euharistija: izvor i

⁸ Vidi: Kongregacija za nauk vjere, *Pismo biskupima Katoličke Crkve: Annus internationalis*, o euharistijskoj pričesti vjernika koji su poslije razvoda sklopili novi brak, 14. rujna 1994., u: *Enchiridion Vaticanum*, 14, br. 1455-1456, str. 792-800.

⁹ Papinska komisija za tumačenje zakonskih tekstova, *Dichiarazione*, 24. lipnja 2000., *Communicationes*, vol. XXXII/2000, 2, str. 159-162.

vrhunac života i poslanja Crkve”,¹⁰ a potom i papa Benedikt XVI. On u svoj postsinodalnoj apostolskoj pobudnici *Sacramentum caritatis* (Sakrament ljubavi), od 22. veljače 2007., o uskraćivanju pričesti razvedenima i ponovno vjenčanima, uglavnom ponavlja što je rečeno u pobudnici *Familiaris consortio* i u pismu Kongregacije za nauk vjere, upućenom katoličkim biskupima 1994. godine.¹¹

Sintetizirajući bitni sadržaj crkvene nauke o pitanju kojim se ovdje bavimo, mogli bismo, prema prikazu kardinala Ratzingera u jednom njegovu tekstu iz vremena dok je bio prefekt Kongregacije za nauk vjere (1998.), reći sljedeće:

- Vjernici razvedeni i ponovno vjenčani nalaze se u stanju objektivno suprotnom nerazrješivosti ženidbe;

- ostaju članovi Božjega naroda i trebaju osjećati ljubav Kristovu i majčinsku blizinu Crkve;

- pozvani su da aktivno sudjeluju u životu Crkve, u mjeri u kojoj je to spojivo s njihovim objektivnim stanjem;

- zbog njihovog objektivnog stanja ne mogu biti pripušteni na svetu pričest, niti na vlastitu inicijativu pristupiti stolu Gospodnjem;

- zbog njihovog objektivnog stanja ne mogu vršiti određene crkvene odgovornosti;

- ako se rastave ili ako žive kao brat i sestra, mogu biti pripušteni na sakramente;

- koji su subjektivno uvjereni u nevaljanost svoje prethodne ženidbe, trebaju svoje stanje urediti na vanjskom forumu;

- vjernici razvedeni i ponovno vjenčani ne mogu nikada izgubiti nadu u postizanje spasenja.¹²

Sve što je iz najnovijih dokumenata najviše crkvene vlasti ovdje dosad izneseno, ne predstavlja velik zaokret ni u doktrinarnom pogledu ni u praktičnom držanju u odnosu na ne/pripuštanje razvedenih i ponovno vjenčanih osoba sakramentima pokore i pričesti. Ukazuje ipak na spremnost i stanovita nastojanje u Crkvi da se istraže putovi i nađe način kako i tim osobama omogućiti da budu dionici sakramentalnih duhovnih plodova.

¹⁰ Vidi: Biskupska sinoda g. 2005. (XI. redovita opća skupština), Elenco finale delle proposizioni, pr. 40, u: *Enchiridion Vaticanum*, 23, br. 1143-1145, str. 765-766.

¹¹ Benedikt XVI., Ap. pobudnica *Sacramentum Caritatis*, 22. veljače 2007., br. 29, u: *Enchiridion Vaticanum*, 24, br. 136-138, str. 139-142; (*Sakrament ljubavi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, Dokumenti 146, str. 46-49).

¹² Vidi: J. Ratzinger, Introduzione, u: *Congregazione per la dottrina della fede, Sulla pastorale dei divorziati risposati, Documenti, commenti e studi*, Libreria Editrice Vaticana, 1998, str. 11-20.

II. MIŠLJENJE KARDINALA WALTERA KASPERA O PRIPUŠTANJU NA PRIČEST RAZVEDENIH I PONOVO VJENČANIH

Kako sam već naveo, na tajnom konzistoriju kardinalâ u veljači 2014. godine uvodno izlaganje o temi obitelji imao je kardinal Walter Kasper. On je u tom izlaganju najprije ukazao na krize obitelji i braka u današnjem svijetu, a zatim je govorio o obitelji u redu stvaranja, strukturama grijeha u obiteljskom životu, o obitelji u kršćanskom redu otkupljenja, o obitelji kao kućnoj Crkvi, te posebno o problemu razvedenih i ponovno vjenčanih vjernika. Ovdje iznosim glavne točke vezano za ovo posljednje. Kasper je istaknuo kako je broj razorenih obitelji u brzom porastu te napomenuo kako nije dovoljno promatrati problem samo sa stanovišta i iz perspektive Crkve kao sakramentalne stvarnosti, nego da ga treba promatrati također iz perspektive onih koji trpe i traže pomoć, te da se problem ne može svesti samo na pitanje pripuštanja na pričest razvedenih i ponovno vjenčanih – tiče se čitavog bračnog i obiteljskog pastorala. Istaknuo je kako dušobrižnici trebaju učiniti sve što je moguće da pridonesu ozdravljenju i izmirenju u brakovima koji su u krizi, ali da postoje situacije u kojima svaki razumni pokušaj da se spasi brak ostaje uzaludan. Konstatirao je da mnogi koji su napušteni ovisе, za dobro djece, od novog odnosa i od novog civilnog braka; često, nakon gorkog iskustva iz prošlosti, novi odnosi donose novu radost, ponekad se doživljavaju kao dar s neba.

I postavio je pitanje: Što Crkva može učiniti u takvim situacijama? Odmah je i naglasio kako ona ne može predložiti rješenje različito ili suprotno Isusovim riječima, misli se na riječi o nerazrješivosti ženidbe: “Što Bog združi, čovjek neka ne rastavlja” (Mt 9, 16). Ali je i nadodao da – zbog milosrdne Božje vjernosti – ne postoji ljudska situacija koja je apsolutno lišena nade i rješenja. Koliko god čovjek može pasti nisko, ne može nikada pasti niže nego što je Božje milosrđe. Pitanje je, dakle, nastavio je Kasper: Kako Crkva može odgovoriti u svom pastoralnom djelovanju na problem razvedenih i ponovno civilno vjenčanih vjernika? Problem je, kaže, relativno noviji, koji postoji od uvođenja civilne ženidbe u Francuskoj preko Napoleonovog *Code civil* (1804.), potom uvedene u mnogim državama.

Kasper napominje kako je Crkva, da odgovori toj novoj situaciji, posljednjih desetljeća učinila značajne korake. Prema *Zakoniku kanonskog prava iz 1917.*, razvedeni i ponovno civilno vjenčani tretirani su kao *bigami* i *ipso facto infames* – beščasni, i mogli su,

prema težini slučaja, biti kažnjeni izopćenjem iz Crkve ili udareni osobnim interdiktom (k. 2356). Novi *Zakonik kanonskog prava* iz 1983., osim odredbe o uskraćivanju pričesti onome tko tvrdokorno ustraje u očitom teškom grijehu (k. 915), i o nepripuštanju da bude kum na krštenju i potvrdi onoga tko ne provodi život u skladu s vjerom i preuzetom službom (usp. k. 874, § 1,3 i k. 893, § 1), ne predviđa drugih kazna za razvedene i ponovno vjenčane, a *Familiaris consortio* Ivana Pavla II. i *Sacramentum caritatis* Benedikta XVI. govore čak na blagonaklon način o tim kršćanima; uvjerava ih se da nisu izopćeni iz Crkve, nego da su dio Crkve, i poziva ih se da sudjeluju u njezinu životu. Novi je to ton, kaže Kasper, ali se može postaviti pitanje: Nije li možda moguć daljnji razvoj ublažavanja crkvene discipline u pogledu takvih situacija?

Kasper je u svojem izlaganju na konzistoriju istaknuo kako se ne može polaziti od pojma objektivne situacije svedene na samo jedan vid; općenit odgovor ili jedinstveno rješenje za sve slučajeve ne postoji. Treba se ozbiljno zapitati, smatra on, vjerujemo li mi uistinu u oproštenje grijeha, kao što ispovijedamo u Vjeronanju, i vjerujemo li uistinu da netko tko je počinio jednu pogrešku, ako se kaje i, ne mogavši je otkloniti bez nove pogreške, čini sve što mu je moguće, može dobiti Božje oproštenje? A onda, smijemo li mu mi uskratiti odrješenje? Bi li to bilo postupanje dobrog pastira i milosrdnog Samaritanca?

Kasper zatim razmatra dvije situacije, za koje su u nekim službenim dokumentima već natuknuta rješenja. Želi, kaže, samo postaviti pitanja, ograničavajući se na to da naznači pravac kojim bi bilo moguće ići u potrazi za rješenjima, a da će zadaća Biskupske sinode biti da, u suglasju s papom, dadne odgovor.

Prva situacija, naznačena u *Familiaris consortio*, odnosi se na razvedene i ponovno vjenčane koji su u savjesti subjektivno uvjereni da njihov prethodni brak, nepopravljivo razoren, nije nikada ni bio valjan. Kasper se u tom kontekstu dotaknuo pravne pretpostavke kanonskog prava o valjanosti ženidbe dok se suprotno ne dokaže (usp. k. 1060), pitajući: Nije li to možda pravna fikcija? Ali, s druge strane, ženidba, ukoliko je sakrament, ima javni karakter, i odluka o njezinoj valjanosti ne može biti prepuštena potpuno subjektivnoj prosudbi upletenih osoba. Prema kanonskom pravu prosudba spada na crkvena sudišta, ali se ponekad postavlja pitanje treba li sudbeni put biti jedini put za rješavanje problema, i ne bi li bili mogući i drugi postupci, više pastoralni i duhovni. Kao o alternativni moglo bi se razmišljati o tome da biskup taj zadatak povjeri nekom svećeniku s duhovnim i pastoralnim iskustvom,

koji bi prosudio o pripuštanju na ispovijed i pričest nekoga tko je razveden i ponovno vjenčan.

Druga, teža situacija su tvrde i izvršene ženidbe, u kojima je zajedništvo bračnog života nepopravljivo razoreno i jedna ili obje stranke su sklopile drugi, civilni brak. U pismu Kongregacije za nauk vjere biskupima Katoličke Crkve iz godine 1994. navodi se kako razvedeni i ponovno vjenčani ne mogu primiti sakramentalnu pričest, ali mogu primiti duhovnu (*communio spiritualis*). To međutim, napominje Kasper, povlači druga pitanja. Tko primi duhovnu pričest, jedno je s Isusom Kristom; kako onda može biti u protuslovlju s Kristovom zapovijedi? Zašto ne može primiti također sakramentalnu pričest? Isključimo li iz sakramenata kršćane razvedene i ponovno vjenčane koji su raspoloženi da im pristupe i uputimo li ih na izvansakramentalni put spasenja, ne dovodimo li možda u pitanje temeljnu sakramentalnu strukturu Crkve? A onda čemu služe Crkva i njezini sakramenti? Dalje Kasper kaže: "U Vjeronanju priznajemo: Vjerujem u oproštenje grijeha. To znači: tko se obratio, oprost je uvijek moguć. Ako je moguće za ubojicu, moguć je i za preljubnika. Možemo li taj put, put obraćenja slijediti u ovoj situaciji – razvedenih i ponovno vjenčanih"?

Uzima potom primjer i postavlja pitanje:

- Ako se razvedeni i ponovno vjenčani kaje zbog svojeg promašaja u prvom braku,
- ako je raščistio obveze prvoga braka,
- ako je isključena mogućnost da se vrati natrag,
- ako ne može, a da ne počini drugu krivnju, napustiti obveze preuzete novim civilnim brakom,
- ako se trudi živjeti najbolje što je moguće drugi brak vjernički, i odgajati vlastitu djecu u vjeri,
- ako ima želju za sakramentima kao izvorom snage u svojoj situaciji,
- trebamo li, i smijemo li mu uskratiti, nakon nekog vremena novog usmjeravanja, sakrament pokore i potom pričesti?

Taj put, kako kaže, ne bi bilo opće rješenje za sve slučajeve, nego za mali broj razvedenih i ponovno vjenčanih, iskreno zainteresiranih za sakramente. Zatim napominje da taj put do strane Crkve ili njezinih službenika-dušobrižnika, pretpostavlja diskreciju – duhovno rasuđivanje, pastoralnu razboritost i mudrost. Ta sposobnost rasuđivanja nije lagani kompromis između krajnje strogosti i popustljivosti, nego je hod zdravoga srednjeg puta i prave mjere. Želim, zaključio je Kasper, da na putu takvoga rasuđivanja, u tijeku sinodalnog procesa uspijemo pronaći zajednički odgovor,

da bismo na vjerodostojan način posvjedočili Božju riječ u teškim ljudskim situacijama, kao poruku vjernosti, ali također kao poruku milosrđa, života i radosti.¹³

U replici nakon izlaganja kardinalima koji se nisu slagali s njim, on je istaknuo kako ne postoji samo jedna objektivna situacija koja se protivi pripuštanju razvedenih i ponovno vjenčanih na pričest, nego postoje mnoge veoma različite situacije. Ako primjerice jedna žena koja je ostavljena od muža bez svoje krivnje, nastoji čestito živjeti u drugom braku, sklopljenom civilno, te odgaja kršćanski djecu i primjerno se zalaže u župi (kao što se često događa), onda se objektivno ta situacija bitno razlikuje od one, nažalost česte, kada je netko, više-manje indiferentan s vjerskog stanovišta, i sklopi drugi brak, civilni, te u njemu živi uglavnom podalje od Crkve.¹⁴

ZAKLJUČAK

Kako se iz ovoga prikaza može razabrati, crkveno učiteljstvo i najviša vlast obraćaju u najnovije vrijeme posebnu pozornost osobama iz razvedenih brakova koje su potom sklopile novi, civilni, brak, te koje, prema dosadašnjem naučavanju i kanonskom reguliranju, ne mogu dobiti odrješenja svojih grijeha u sakramentu pokore i nije im dopušteno pristupanje svetoj pričesti. Iako u tom pogledu na općem crkvenom planu nije došlo do bitnih promjena, ipak su učinjeni značajni pomaci u nastojanju da se i te osobe aktivno uključe u crkvenu zajednicu i da im se, vodeći računa o različitosti slučajeva, pruži duhovna pomoć na način i u mjeri u kojoj je to moguće.

Kardinal Walter Kasper, čije sam izlaganje na tajnom konzistoriju u veljači 2014. ovdje predstavio, više je postavljao pitanja i naznačivao dvojbe negoli što je iznosio apodiktičke tvrdnje i predlagao svoja rješenja u pogledu pripuštanja razvedenih i ponovno vjenčanih na sakramente pokore i pričesti. Dalo se ipak naslutiti kamo on naginje, i dosta kardinala je, prema izvješću novinara M. Tosattija u dnevniku *La Stampa*, na konzistoriju izrazilo manje ili veće neslaganje s Kasperovim istupom. Među

¹³ Izlaganje kardinala Waltera Kaspera održano na tajnom konzistoriju 20. veljače 2014. objavljeno je u: *Il Foglio quotidiano*, XIX, 51 – Vaticano Esclusivo I, 1. ožujka 2014., a zatim i kao zasebna knjižica: *Il Vangelo della famiglia*, Ed. Queriniana, a stavljeno je i na Internet: www.sanfrumenzio.it/archivio/kasper_famiglia.pdf

¹⁴ Vidi: W. Kasper, „Misericordia e verità per i divorziati risposati” – na Internetu <http://chiesa.espresso.repubblica.it/articolo/1350739>.

ostalima to su učinili Carlo Caffara, nadbiskup Bologne, Gerhard Ludwig Müller, prefekt Kongregacije za nauk vjere, Walter Brandmüller, bivši predsjednik Papinske komisije za povijesne znanosti, Angelo Bagnasco, nadbiskup Genove i predsjednik Talijanske biskupske konferencije, Robert Sarah, iz Gvineje, predsjednik Papinskog vijeća *Cor Unum*, Mauro Piacenza, prefekt Penitencijerije, Angelo Scola, nadbiskup Milana, Camillo Ruini, bivši papinski vikar za Rimsku biskupiju. Budući da je Kasper težište stavio na pastoralnu dimenziju problema, Ruini je upozorio kako bi bila fatalna pogreška htjeti ići putem pastoralnosti bez obaziranja na nauku.¹⁵

Na izlasku iz dvorane u kojoj je konzistorij održavan novinari su kardinalu Kasperu postavili nekoliko pitanja. Jedno od njih je bilo: Je li razgovarao s Papom prije izvanrednog konzistorija? On je odgovorio: "Da, Papa mi je rekao: postavi pitanja, ne rješenja. I ispravno je postavljati pitanja u vjeri. /.../ Postavio sam pitanja, ali ne inzistiram na mojem gledanju. Ja nemam rješenja, treba rasuđivati, a Biskupska sinoda će raspravljati o tim pitanjima." A na upit: Postoji li opasnost rascjepa unutar kardinalskog zbora glede pitanja koja se odnose na obitelj?, Kasper je odgovorio: "Ne, ovo je sinodalni kontekst, treba postići konsenzus, potrebna nam je izmjena, argumenti, i također molitve."¹⁶

Što reći na kraju? Kasperova su razmišljanja izazovna, i ona će se na Biskupskoj sinodi sigurno razmatrati, o njima će se raspravljati, ali je teško očekivati da bi moglo doći i do nekog značajnijeg zaokreta u naučavanju i u praktičnom pastoralnom postupanju u Crkvi. Učenje o nerazrješivosti braka, koje se temelji na Kristovim riječima: "Što Bog združi, čovjek neka ne rastavlja", je neupitno. Jedino bi, možda, neke nove teološke spoznaje i sagledavanje nekih novih pastoralnih elemenata mogli pridonijeti tome da se na crkvenim sudovima lakše, što ne znači i proizvoljno, donose presude o nevaljanosti brakova koji su se raspali.

Svakako da u slučaju valjanog jednoga braka, dok traje ženidbeni vez, ne može biti priznata valjanost novoga braka. Ali ostaje pitanje: Moraju li, osim u slučaju teške bolesti i smrtne pogibelji, u svakom slučaju biti isključeni iz ispovijedi i primanja pričesti svi koji su se rastavili ili razveli pa sklopili novi civilni brak

¹⁵ Prema izvješću preuzetom s Interneta: www.lastampa.it/2014/03/24/blogs/san-pietro-e-dintorni.conci...

¹⁶ Prema izvješću na Internetu: www.genitoriseparati.org/blog-notizie/religione/312-card-kasp...

i žive bračnim životom? Kardinal Walter Kasper nije toga mišljenja, a ni mnogi drugi, i možda bi odgovor na postavljeno pitanje mogla ponuditi Biskupska sinoda koja će se uskoro održati.

ACCESSION OR ADMISSION OF DIVORCED AND REMARRIED PERSONS TO HOLY COMMUNION

Summary

Admission of civilly divorced and remarried persons to the sacraments of Penance or Confession and Holy Communion, have been discussed among theologians, pastors and canonists for a long time. In recent times two Synods of Bishops (in 1980 and 2005), the Congregation for the Doctrine of the Faith on two occasions (in 1973 and 1994), and also popes John Paul II and Benedict XVI in their two post-synodal exhortations (in 1981 and 2007) have considered this issue. Although in doctrinal terms there has been no departure from the traditional teachings of the Church that the divorced and remarried persons cannot be admitted to Eucharistic Communion, it has come to a different, more benevolent looking at the divorced and remarried persons and at their position at the Church.

The possibility of admission of the divorced and remarried persons to the sacraments of Penance and Holy Communion will be discussed at the next extraordinary session of the Synod of Bishops in October 2014. In order to prepare for this debate at the Secret Consistory of Cardinals in February 2014, Cardinal Walter Kasper held a report in which he pointed at different situations of the divorced/remarried and advocated reconsideration of the current standpoint of the Church and more flexible approach to the problem.

The first part of this article briefly presents the so far church discipline with regard to the impossibility of admission of the divorced/remarried to the sacraments of Penance and Holy Communion. The second part of the article presents Cardinal Kasper's view on that problem and on the possibility of a more favourable solution to this problem.

Key words: Church, indissolubility of marriage, divorced and remarried, Holy Communion, Synod of Bishops, W. Kasper.